

הבחירות
לרשויות
המקומיות
2018

כוחן של

המפלגות החרדיות

ברשויות המקומיות בישראל

גלעד מלאך

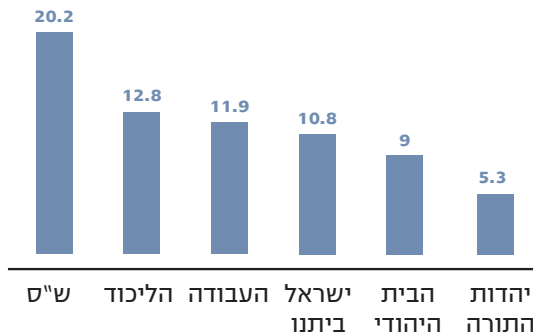

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

היקף הנציגות החרדית ברשויות המקומיות בישראל

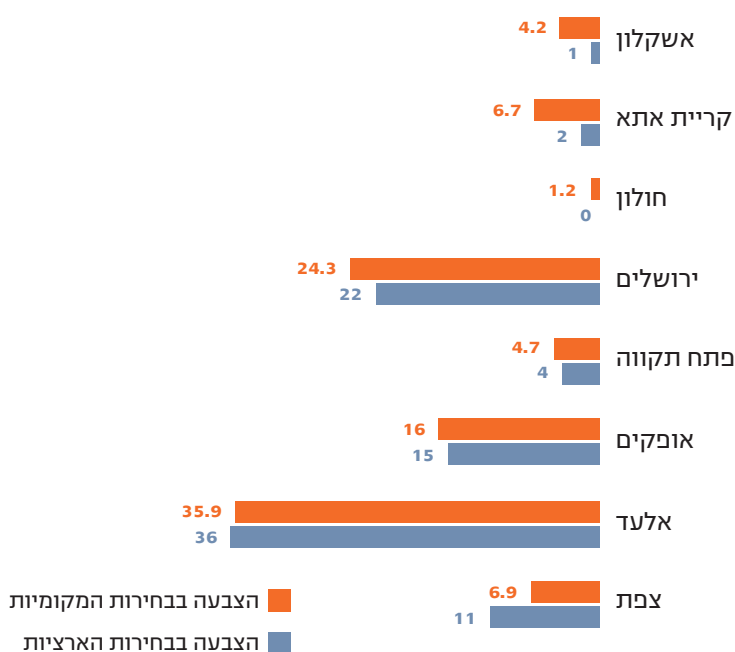
למפלגות החרדיות ייצוג בולט ברשויות המקומיות, אף יותר מאשר בכנסת. כיום למפלגת ש"ס מספר הנציגים הגדול ביותר ברשויות המקומיות (כ־150), יותר מהליכוד (כ־135), מישראל ביתנו (כ־85), ומהעבודה (כ־80). גם ליהדות התורה – על שתי מפלגותיה, דגל התורה ואגודת ישראל – נציגות בולטת של כ־75 נציגים (מבקר המדינה, 2015), נוסף על כ־25 נציגים חרדים עצמאיים.

מספר הנציגים אינו משקף את גודלם של היישובים, שכן נציג בעיריית ירושלים הגדולה נספר כמו נציג במועצת מטולה הקטנה; לפיכך נבחן גם מימון המפלגות, שניתן בהתאם לגודלו של כל יישוב ומספר המנדטים של כל מפלגה. גם לפי מדידה זו ש"ס היא המפלגה הגדולה ביותר ברשויות המקומיות, ובבחירות 2013 עמד המימון שלה על 20.2 מיליון שקלים. הרחק מאחוריה ניצבות הליכוד (12.8 מיליון), העבודה (11.9 מיליון) וישראל ביתנו (10.8 מיליון). יהדות התורה זכתה למימון של 5.3 מיליון שקלים (מבקר המדינה, 2015).

מימון מפלגות
בהתאם לייצוגן
ברשויות
המקומיות
(במיליוני ש"ח)

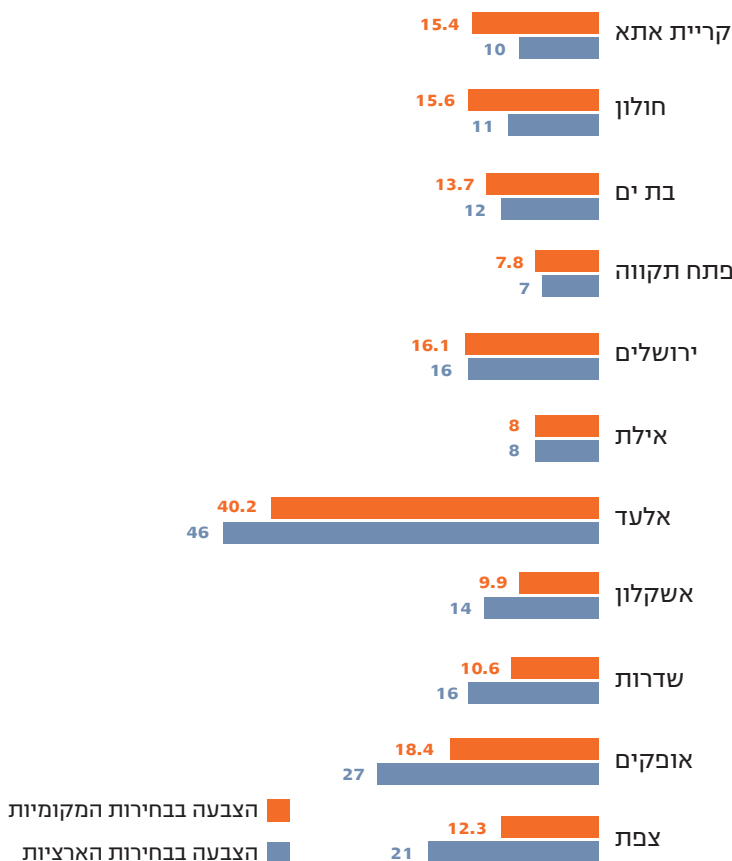
בדיקת נתוני ההצבעה בבחירות הארציות (ינואר 2013) ובבחירות המקומיות (אוקטובר 2013) בערים מדגמיות שבהן התמודדו ש"ס ויהדות התורה, מעלה שבבחירות המקומיות זכתה יהדות התורה לייצוג בולט יותר מזה שבבחירות לכנסת. ב־9 הערים שנבדקו עמד שיעור התמיכה הכולל ביהדות התורה על 14.7% בבחירות המקומיות לעומת 11.7% בבחירות הארציות באותן ערים. גם התמיכה בש"ס במישור המקומי הייתה גדולה מזו שבמישור הארצי, גם אם ההבדל מתון יותר. ב־11 הערים שנבדקו עמד שיעור התמיכה בש"ס על סך הכול 14.1% בבחירות המקומיות לעומת 13.6% בבחירות הארציות באותן ערים.

שיעור ההצבעה ליהדות התורה בבחירות המקומיות 2013 ובבחירות הארציות 2013 בערים נבחרות (%)

שתי סיבות עיקריות יכולות להסביר את הייצוג החרדי הגבוה ברשויות המקומיות: האחת - שיעור ההצבעה הגבוה המאפיין את החרדים, קבוצת מיעוט שנאבקת על מעמדה (אטמור, 2013; בלאנדר, 2008). שיעורי ההצבעה גבוהים ניכרים אצל החרדים גם

שיעור ההצבעה
לשי"ס בבחירות
המקומיות 2013
ובבחירות
הארציות 2013
בערים נבחרות
(%)

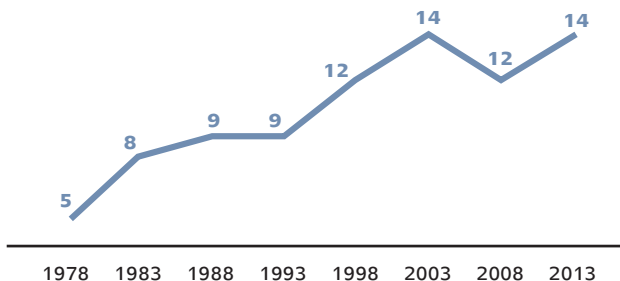
בבחירות לכנסת, אבל בשל שיעור ההצבעה הנמוך יחסית בכלל האוכלוסייה בבחירות לרשויות, ההבדלים ניכרים בהן יותר. כך, בשנת 2013 עמד שיעור ההצבעה בבחירות הכלליות בישראל על 68% בהשוואה ל-83% בארבע הערים החרדיות הגדולות - בני ברק, מודיעין עילית, אלעד וביתר עילית (פער של 15 נקודות אחוז). בבחירות לרשויות המקומיות שנערכו באותה שנה עמד שיעור ההצבעה הכללי על 51% לעומת 73% בארבע הערים החרדיות (פער של 22 נקודות אחוז). הבדל זה מבאר גם מדוע מצאנו הצלחה גדולה יותר של יהדות התורה בבחירות המקומיות מזו של ש"ס, שלא כמו בבחירות הארציות - מצביעי יהדות

התורה כולם חרדים, ולעומתם מצביעי ש"ס בחלקם אינם חרדים ואינם מתאפיינים בהכרח בשיעורי הצבעה גבוהים בבחירות לרשויות המקומיות.

סיבה שנייה לייצוג הגבוה של המפלגות החרדיות ברשויות המקומיות היא העובדה שבבחירות מקומיות האינטרס הקבוצתי מובהק אף יותר מזה שבבחירות הארציות (בן בסט, דהן וקליר, 2013). וכך, למרות היחלשותן וכמעט היעלמותן של המפלגות הארציות בבחירות לרשויות המקומיות, האוכלוסייה החרדית ממשיכה להתאגד סביב המפלגות החרדיות, השומרות בשל כך על ייצוג גבוה.

הדפוסים המשתנים של התוצאות לבחירות המקומיות משקפים שינויים דמוגרפיים וגאוגרפיים בהתפרסות האוכלוסייה החרדית בישראל. בעשורים הראשונים למדינה לא הייתה שום רשות מקומית שבראשה עמד נציג אגודת ישראל, ורק בשנת 1983, נבחר בבני ברק ראש עירייה ממפלגה זו. בהמשך שנות ה־80 ובשנות ה־90 של המאה ה־20 נוספו לרשימה רשויות מקומיות חדשות - עמנואל, ביתר עילית, קרית יערים (טלזיסטון), מודיעין עילית ואלעד - שבראשן עמדו נציגים של יהדות התורה וש"ס; וגם בשתי רשויות ותיקות - רכסים (1993) ובית שמש (2013) - החל להיבחר ראש רשות חרדי באופן שביטא את השינויים הדמוגרפיים ביישובים אלו.

מקום מיוחד נשמר לירושלים, שבה הגידול בייצוגו של המגזר החרדי משקף את השינויים הדמוגרפיים שעברה העיר. עד שנת 1978 עמד הייצוג החרדי על כשישית מחברי המועצה. כניסתה של ש"ס לפוליטיקה העירונית בשנת 1983 הגדילה את הייצוג החרדי בשנות ה־80 וה־90 לרבע עד שליש מהחברים. בעקבות המשך הגידול החרדי משנת 2003 ייצוגם של החרדים התייצב על בין 42% (2008) ל-45% (2003, 2013) מכלל חברי המועצה (תרשים 4).

מספר הנציגים
החרדים במועצת
עיריית ירושלים
(מתוך 31
נציגים בטה"כ)

המפלגות החרדיות: דפוסי הצבעה, איחודים ופיצולים

תפרוסת ההצבעה והייצוג של ש"ס לעומת יהדות התורה מראה היטב את ההבדל באופיין של המפלגות. ש"ס היא מפלגה שפונה לקהל רחב, שחלקו הגדול מסורתי-דתי, ולפיכך הנציגות שלה ניכרת בכל הארץ. תוצאות הבחירות המוניציפליות בשנת 2013 הביאו לידי נציגות משמעותית של ש"ס גם בערים לא דתיות, בכללן אילת, אשקלון, באר שבע, בת ים, חולון ונתניה. לעומתה, יהדות התורה פונה לקהל חרדי מובהק, ולפיכך כיום מיוצגת כמעט אך ורק ביישובים חרדיים או בעלי נוכחות חרדית מובהקת.

בבחירות לרשויות המקומיות ניכר גם הבדל בין מרכז ופריפריה במגזר החרדי. ביישובים שבהם יש ריכוז חרדי גדול ירוצו המפלגות החרדיות בדרך כלל בנפרד, כמו שקורה בירושלים, באשדוד, בבית שמש וברוב הרשויות החרדיות. בירושלים, בבחירות 2013 לא הצליחו כל הסיעות החרדיות להתאחד בתמיכה במועמדותו של משה ליאון, והפיצול סייע לניצחונו של ניר ברקת. בבית שמש הצליחו החרדים להתאחד בתמיכה במועמד ש"ס, והוא אכן נבחר לתפקיד ראש העירייה, אבל דווקא בעיר זו חל פיצול בין אגודת ישראל החסידית לדגל התורה הליטאית.

בפריפריה החרדית, מחוץ לריכוזי החרדים הגדולים, מתאחד הכוח החרדי לרשימה אחת - של ש"ס יחד עם יהדות התורה או עם אחד ממרכיביה - אגודת ישראל ודגל התורה. איחוד כזה נוצר בבחירות 2013 בחיפה, ברחובות, בעפולה, בבית שאן, בנתיבות, בחצור ובקרית גת. בכמה מקרים נוצר אף שיתוף פעולה דתי-חרדי, שכולל גם את מפלגת הבית היהודי כמו בתל אביב ובקרית ים (ללא יהדות התורה). בשני מקרים היה שיתוף פעולה מפתיע של ש"ס והליכוד (אור עקיבא) ושל דגל התורה והליכוד (חדרה).

הבחירות בערים חרדיות

הרשויות המקומיות החרדיות הן מקרה בוחן מרתק למתח שבין הניסיון להגיע להסכמות רבניות-פוליטיות מלמעלה ובין התחרות הגדולה בין המפלגות והזרמים החרדיים בכל עיר ועיר. לקראת כל מערכת בחירות נעשה מאמץ פוליטי להגיע להסכמים כלל-ארציים ומקומיים בין ש"ס, דגל התורה ואגודת ישראל, אבל לא תמיד הוא צולח. כך, למעט מקרים חריגים, בכל הרשויות המקומיות החרדיות מתקיימות בחירות למועצת הרשות מדי חמש שנים כקבוע בחוק. יוצאות מכלל זה הן בני ברק, שבה הושגה בשנת 2008 הסכמה על הייצוג במועצת העיר; ומודיעין עילית, שבה הייתה בשנים 2000-2008 רשימה מוסכמת, ולפיכך לא התקיימו בערים אלה בחירות. עם זה במקרים אחרים כמו בביתר עילית וברכסים הסכימו המפלגות החרדיות הגדולות, שמקבלות רוב מוחץ במועצה, על ריצה משותפת.

באשר לבחירות לראש הרשות התמונה מורכבת יותר, ובמקרים רבים יותר הצליחה המנהיגות הפוליטית הארצית להגיע להסכמה שתמנע בחירות. בבני ברק, העיר החרדית הגדולה ביותר, אין בחירות לראשות העיר כבר משנת 1998 בשל הסכם רוטציה ארוך טווח בין אגודת ישראל לדגל התורה. בירושלים הושגו בעבר הסכמים לתמיכה כלל-חרדית במועמדי דגל התורה (2003), אגודת

ישראל (2008) ומועמד לא חרדי (2013). במודיעין עילית לא התקיימו בחירות לראשות העיר עד שנת 2013, שבהן כפתה מפלגת האופוזיציה "בני תורה" בחירות לראשות העיר. בבחירות אלו זכה ראש העיר המכהן ב־85% תמיכה. בדומה נמנעו בחירות גם ברכסים, שבה מתקיים שנים רבות הסכם רוטציה בין דגל התורה וש"ס; ובקרית יערים, שבה היה נציג דגל התורה מועמד יחיד שנים רבות. לעומת זאת בביתר עילית ובאלעד התקיימו במשך השנים בחירות גם לראשות המועצה.

רשימות אופוזיציוניות

המגמה בישראל של היחלשות המפלגות הארציות והמעבר לרשימות מקומיות כמעט שאינה ניכרת במגזר החרדי. עם זה במערכות הבחירות האחרונות ניכרו כמה ניסיונות כאלה, וכמה מהם גם זכו להצלחה. בבחירות בקרית יערים בשנת 2013 הצליח מועמד ברשימה עצמאית אופוזיציונית לזכות בשלושה מושבים במועצה, ומועמד בביתר עילית זכה באופן דומה בשני מושבים. גם מפלגת התימנים באלעד - שהתפצלה מש"ס - זכתה בשנת 2013 בשני מושבים במועצת העיר. גם בערים לא חרדיות כגון חדרה ובת ים התפצלה ש"ס למפלגות מקומיות, ובחדרה אף עלתה הצלחתה של המפלגה החדשה על זו של מפלגת האם.

עוד פיצול שהסתמן בשנת 2013 הוא הריצה הנפרדת של ה"פגל הירושלמי" הליטאי למועצות הערים בבני ברק, במודיעין עילית ובירושלים ברשימת בני תורה. פיצול זה חיזק את המאבק הפנים־חרדי בבחירות אלו, והביא הן לעריכת בחירות בפעם הראשונה במודיעין עילית, והן להיעדר מועמד חרדי מוסכם מקיר לקיר בבחירות לראשות עיריית ירושלים.

רשימת אופוזיציה נוספת - שמייצגת את החרדים המודרנים והחרדים העובדים וקשורה למפלגה ההיסטורית פועלי אגודת

ישראל - התמודדה בשם "טוב" בבחירות 2008 בבית שמש ובביתר עילית. בכל אחת מהערים זכתה המפלגה במושב במועצה. עם זאת ניסיונה להתרחב בבחירות הבאות (2013) גם לירושלים ולא לעד לא הצליח, וגם למועצת בית שמש לא הצליחה לשוב ולהיכנס. בביתר עילית נכנס נציג המפלגה למועצה, אבל כחלק מרשימה מוסכמת של רוב המפלגות בעיר. ניסיון אחר, חסר תקדים, של רשימה פמיניסטית-חרדית שהתמודדה באלעד בשנת 2013, נכשל גם הוא. כישלונות אלו מציבים סימן שאלה באשר ליכולתם של החרדים המודרניים להתאחד ולנחול הישגים במישור המוניציפלי החרדי.

לקראת בחירות 2018

מערכת הבחירות הקרובה לרשויות המקומיות מציבה לפני המפלגות החרדיות אתגרים גדולים. בחירות אלו מתקיימות לאחר נפילתה הגדולה של ש"ס בבחירות לכנסת ה-20 (2015) מ-11 ל-7 מנדטים והתחזית לירידה נוספת במישור הארצי. עיקר הירידה בכוחה של ש"ס היה בערי השדה בפריפריה ובקרב אוכלוסייה שאינה חרדית מובהקת (אטינגר וליאון, 2018). בעקבות זאת אנו עשויים לראות בבחירות אלו ירידה במספר הנציגים של ש"ס ברשויות המקומיות. ירידה בנציגות החרדית עשויה להיות גם קשורה להפיכת יום הבחירות ליום שבתון, שינוי שעשוי להעלות את שיעורי ההצבעה בציבור שאיננו חרדי. מנגד, צפויה עלייה במספר הנציגים החרדים ביישובים שבהם ניכרת התחרדות כמו ערד, קרית גת ואופקים בדרום; צפת, עפולה וטבריה בצפון, וגבעת זאב ביהודה ושומרון.

ואולם הדרמה הגדולה צפויה בירושלים. התחרדותה של העיר עשויה להביא לידי בחירתו של ראש עיר חרדי, יוסי דייטש, אם יתאחדו כלל הגורמים החרדיים סביב מועמדותו, משימה מאתגרת כשלעצמה. אם שיעור ההצבעה במגזר החילוני והדתי

יישאר נמוך, ואם תצליח ש"ס לשמור על כוחה במועצת העיר, עשויים החרדים לזכות לראשונה ברוב במועצה.

ככלל, כוחן של מפלגות אופוזיציה צפוי לעלות והמאבקים הפנימיים צפויים להתחזק. נכון לכתיבת שורות אלו צפויות להתקיים בחירות בכל הרשויות המקומיות החרדיות, ובכמה מהן זו עשויה להיות מערכת בחירות סוערת. מפלגות האופוזיציה המקומיות שהתמודדו בשנת 2013 בביתר עילית, באלעד ובקרית יערים יתמודדו גם בשנת 2018, ואליהן עשויה להצטרף גם מפלגת "יחד" של אלי ישי, שצפויה לזכות בנציגים בערים ירושלים, בני ברק, אלעד ואשדוד. תופעה חדשה ניכרת בכל הנוגע לריצה של החרדים המודרנים והעובדים. בירושלים שני נציגים של אוכלוסייה זו יתמודדו במסגרת מפלגות לא-חרדיות, כהפקת לקחים מהכישלון של הריצה הנפרדת בבחירות 2013. ימים יגידו אם תופעה זו מבטאת מגמה עמוקה יותר בזרם החרדי-מודרני ביחס לשותפות עם אוכלוסיות לא-חרדיות.

מקורות

אטינגר, יאיר, ונסים ליאון, 2018. **באין רועה: ש"ס וההנהגה החרדית-מזרחית אחרי עידן הרב עובדיה יוסף**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

אטמור, ניר, 2013. "השתתפות בבחירות המקומיות: ממצאים וסיכומים". **פרלמנט**, 77. אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

בלאנדר, דנה, 2008. "האם יש קשר בין הבחירות המקומיות ב-2008 לבחירות הארציות ב-2009", **אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה**.

בן בסט, אבי, מומי דהן ואסטבן קלור, 2013. **ייצוגיות ויעילות ברשויות המקומיות. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה**.

מבקר המדינה, 2015. **דוח על תוצאות ביקורת חשבונות סיעות האם שהשתתפו בבחירות לרשויות המקומיות באוקטובר 2013**, ירושלים: מבקר המדינה.

ד"ר גלעד מלאך הוא ראש התוכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה באוניברסיטת בראילן. מומחה לתכנון מדיניות ציבורית לאוכלוסייה החרדית בתעסוקה, בשירות הצבאי, בהשכלה הגבוהה ובחינוך.

המחקר רואה אור במסגרת סדרה מיוחדת של
המכון הישראלי לדמוקרטיה
לקראת הבחירות לרשויות המקומיות 2018

www.idi.org.il

המכון הישראלי
לדמוקרטיה